

Є. М. Нестеренко

Київський національний економічний університет,
м. Київ

СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ — МОДЕЛЬ НІМЕЧЧИНИ

За останні два десятиліття помітне зростання кількості країн, у яких функціонують певні системи страхування внесків. У 1980 р. тільки в 16 країнах діяли такі системи, а до 1999 р. вони були створені вже в 68 країнах.

Незважаючи на те, що Бреттон-Вудська система багато в чому сприяла створенню систем страхування внесків, доцільність проведення такої політики була нещодавно взята під сумнів. Дослідниками доведено, що країни із системою страхування внесків з більшою ймовірністю зазнають системних банківських криз і вразливіші перед чинниками системного ризику, ніж країни без такої системи. Прийняття системи страхування внесків порушує ринковий порядок, застосований до банків кредиторами і вкладниками. Останнім часом дедалі більше уваги приділяється не встановленню системи, а таким інституціональним деталям, як покриття, участь, резервування й управління. Покриття і резервування в системах страхування депозитів мають значний вплив на ймовірність банківської кризи в країні.

Пропоную коротко розглянути і проаналізувати систему (схему) страхування депозитів, що створена в Німеччині з 1975 р. У Німеччині існують 3 банківські групи (комерційні, кооперативні й ощадні банки), причому кожна з них має свою систему страхування депозитів. Схема страхування для приватних банків — про яку і йде мова, була заснована Німецькою банківською асоціацією, щоб компенсувати конкурентну перевагу, яку ощадні банки мають через суспільну власність. Найважливіші характеристики системи такі:

Членство. Воно є добровільним, але примусовим для всіх членів Німецької банківської асоціації, незважаючи на те що вони належать до іншої депозитної системи страхування.

Покриття. Усі небанківські депозити покриваються до розміру 30% наявного капіталу проблемної установи. Захист надається як вітчизняним, так і закордонним вкладникам незалежно від валюти внеску. Схема покриває як місцеві, так і закордонні філії її банків-членів. Без співстрахування. Незахищеними є міжбанківські рахунки, облігації на пред'явника і внутрішні рахунки.

Фінансування. Схема фінансується винятково банками-членами на змішаній передбачуваній і фактичній основі. Банки-

члени повинні сплачувати премію в 0,03% «зобов'язань до інших кредиторів, що впливають з банківського бізнесу» щороку.

Менеджмент. Система організована Німецькою банківською асоціацією і перебуває під її управлінням. Немає громадського контролю. Система керується комісією з 10 представників банків, що відповідають перед генеральною асамблеєю асоціації.

Німецька система страхування депозитів для приватних банків виділяється серед інших подібних систем. Будучи добровільною системою, вона керується і фінансується конфіденційно, без усякого державного нагляду. Однак вона співробітничав з владою в аудиті і ліцензуванні банків, а також у разі кризової ситуації. Хоча система і пропонує майже безмежне покриття, вкладники не мають права на відшкодування, не передбачене законом. Вкладники не мають ніяких стимулів до дотримання ринкової дисципліни, але приватний характер системи і майже необмежене покриття немовби стимулюють однаковий контроль і в такий спосіб забезпечується ринкова дисципліна серед членів банку. За 25 років використання такої системи вона стала причиною лише кількох маленьких криз невеликих банків, але не призвела до банкрутства головного банку чи до системної кризи.

Німецька система страхування депозитів — це приклад співробітництва державного і приватного, де приватна складова приймає на себе перші збитки, аж до невизначеного рівня. І тільки у випадку системної кризи, коли збитки перевищують можливості приватного страхувальника, держава може втрутитися — те, чого ще жодного разу не траплялося в Німеччині.

Німецький приклад показує, що система страхування депозитів, фінансована і керована винятково банками, здійсненна в специфічному інституціональному і конкурентному середовищі. Клубний характер цієї схеми, тісне співробітництво між владою і приватною системою зумовили успіх німецької системи і компенсували інші стимулююче-несумісні елементи, як, наприклад, великий розмір покриття. Брак стимулів для вкладників впливати на ринкову дисципліну був компенсований контролем банків самих себе. Причиною того, що вкладники не мають стимулів до контролювання банків є майже повне покриття, що, у свою чергу, підвищує стимули для банків використовувати ринковий порядок відтоді, як вони і тільки вони несуть витрати проблемних банків.

Таким чином, взаємодія різних складових елементів має більше значення для успіху системи страхування депозитів у підвищенні ринкової дисципліни і зниженні моральної погрози, ніж проста сума стимулюючих особливостей.

Німецька система страхування депозитів є вдалим, однак, неперевіраним прикладом партнерства суспільного і приватного в регулюванні фінансового сектора. Приватна складова повинна приймати всі збитки, що стимулює контролювати один одного ефективніше. Збитки можуть бути покриті не тільки раніше виплаченими, а й додатковими преміями. Уряду законом заборонено фінансове впливати на рішення банку про банкрутство. Можна тільки припустити, що коли тягар стає занадто важким і коли збитки, яких зазнають члени банку, загрожують стану всього фінансового сектора, уряду дозволено діяти, але тільки, якщо цей випадок непередбачений. Також можливе таке партнерство під час системних і несистемних криз, коли приватний сектор бере на себе збитки, що є наслідком несистемних криз, а держава — системних.

Але успіх німецької схеми слід розглядати на тлі інституціонального середовища, що сприяє спостереженню за контрактом, права закону і мінімального рівня корупції. У середовищі з меншою інституціональною якістю добровільне членство може дуже швидко призвести до несприятливого добору, коли сильні банки залишать систему. Високий ліміт покриття змусить банківських менеджерів і власників вдатися до зловживання системою, очікуючи, що вони зможуть покрити вартість збанкрутілих банків. У слабкому інституціональному середовищі тільки частково консолідована система може привести до того, що банки перефінансують систему навмисне, розраховуючи на додаткові державні ресурси під час кризи. Якщо таємниця вкладу коштів може підсилити довіру вкладників у Німеччині, це ж може зменшити відповідальність фондових менеджерів у суспільстві, де немає прозорості і високий рівень корупції.

Про успіх німецької схеми можна також судити на фоні ринкової структури німецької банківської системи. Висококонцентрований банківський сектор з невеликою кількістю банків сприяє клубній атмосфері і швидкому вирішенню банківської кризи. Також це може запобігти входженню нових і новаторських учасників ринку та трансформувати клубу в картель. Економічна і правова тенденції, спрямовані проти банкрутств, можуть бути корисними у відверненні морального ризику, однак, можуть придушувати підприємництво.

Для багатьох країн, що розвиваються, перебувають у процесі становлення чи перегляду своєї системи страхування депозитів, Німеччина може бути моделлю до розгляду. Багато виникаючих фінансових систем характеризуються концентруванням банківського сектора на невеликій кількості організацій і великою часткою дер-

жавних банків. Схема страхування депозитів обмежена приватними банками. Володіння і керування нею самими банками може підвищити відповідальність, зменшити моральну небезпеку і сприяти розвитку банківського сектора. Хоча інші елементи німецької «історії» успіху можуть бути втрачені (такі як інституціональне середовище і тенденція проти банкрутств), приватна система страхування депозитів, як у Німеччині, може бути першим важливим кроком до більшої стабільності банківського сектора. Конфіденційно керована і фінансована система може стати першою лінією захисту гарантії фінансової стабільності, якщо вона матиме правильну стимулюючу структуру і достатній рівень контролю і регулювання.

Але навіть якщо схема не може бути цілком і легко перенесена в інші країни, усе-таки ще є кілька уроків, які потрібно вивчити, особливо країнам, що розвиваються. По-перше, створення кількох схем для різних груп банків, таких як приватні, кооперативні і державні банки, посилює «клубний» характер і рівний контроль. По-друге, премії, засновані на ризику, базуються на аудиті системою страхування депозитів, що створює здорову ланку між захистом страхових пропозицій і моральною небезпекою. Нарешті, сполучення передбачуваного резервування, що гарантує кредитоспроможність схеми і фактичного резервування банками, що створює стимул для останніх контролювати один одного, у такий спосіб мінімізуючи вартість, може бути компромісом, що рекомендується.

Таблиця 1

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ У КРАЇНАХ

ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (на початок 1999 р.)						
Країна	Дата встановлення	Покриття (на банк, на вкладника), євро	Покриття в іноземній валюті	Міжбанківське покриття	Управління *	Резервування
Австрія	1979	20000	Немає	Немає	Частка	Немає

Закінчення табл. 1

Країна	Дата встановлення	Ліміт покриття (на банк, на вклади), євро	Покриття в іноземній валюті	Міжбанківське покриття	Управління *	Резервування
Бельгія	1974	20000	Немає	Немає	Спільно	Є
Данія	1988	40045	Є	Немає	Спільно	Є
Фінляндія	1999	25000	Є	Немає	Частка	Є
Франція	1980	60 000	Немає	Немає	Частка	Немає
Греція	1995	20000	Немає	Немає	Спільно	Є
Німеччина	1966	20000* *	Є	Немає	Частка (приватне) Спільно (суспільне)	Є
Ірландія	1989	15000	Немає	Немає	Держава	Є
Італія	1987	103291	Є	Немає	Частка	Немає
Люксембург	1989	12500			Частка	
Нідерланди	1979	20000	Є	Немає	Держава	Немає

* Уряд, включаючи центральний банк.

** Державна схема надає покриття до 20 000 євро, але приватна — до 0,3 % наявного капіталу

Таблиця 2

ХАРАКТЕРИСТИКА НІМЕЦЬКОГО ПРИВАТНОГО СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ ПОРІВНЯНО З ІНШИМИ КРАЇНАМИ

	Німеччина	ЄС	США	Світ
Наявність	Так	Так	Так	68 країн
Ліміт покриття	30% від суми	20 000 євро	\$ 100 000	У середньому потрійний ВВП на душу населення
Співстрахування	Ні	10%	Ні	17 із 68 країн мають
Чи є покриття вкладів у інозе- мній валюті?	Так	Може бути виключено	Так	48 з 68
Чи є міжбанків- ське покриття вкладів?	Ні	Ні	Так	18 з 68
Резервування		Не регулю- ється	Так	58 з 68
Джерело резервування	Тільки банки	Не регулю- ється	Спільно	Приватно: 15 Спільно: 51 Суспільно: 1
Управління	Приватне	Не регулю- ється	Суспільно	Приватно: 11 Спільно: 24 Суспільно: 33
Членство	Добровільно	Примусово	Примусово	Примусово в 55 із 68 країн
Премії, присто- совані до ризику	Так	Не регулю- ється	Так	21 із 68

О. О. Примостка
Київський національний економічний університет,
м. Київ

СИСТЕМА ГАРАНТУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: